

**ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ У ВИХОВАНЦІВ
ДО ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАТЬ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
А.С. МАКАРЕНКА**

У статті викладено основні погляди А.С. Макаренка на формування пізнавального інтересу у вихованців до економічних знань: активність особистості у виробничій діяльності, вироблення господарської позиції, свідомого підходу до своєї праці; навчання раціональної організації бюджету, часу; розуміння мотивів та перспектив паці.

Ключові слова: педагогічна спадщина А.С. Макаренка, пізнавальний інтерес, економічні знання, мотив, спонукання, перспективи.

Пошук шляхів формування економічної культури молоді, її підготовка до входження в ринкові економічні відносини потребують значної перебудови змісту шкільної освіти. З метою вирішення цих завдань у сучасні навчальні заклади вводять різні курси економічної спрямованості, проте, як свідчить аналіз практики, тільки теоретичні знання з економіки не дають змогу більшості молоді бути конкурентоспроможними. Інтерес до економічних знань, що формуються в поєднанні теорії та практики, є своєрідним механізмом розвитку пізнавальної активності, формування дисциплінованості, діловитості, дбайливого ставлення до праці та її результатів. Саме ці питання знаходять широке відображення в педагогічній спадщині А.С. Макаренка.¹

Науково-педагогічна спадщина економічного виховання А.С. Макаренка, що ґрунтується на принципах гуманізму й демократизму, перебуває у центрі уваги сучасних науковців. Так, В.В. Кумарін виділяє систему головних ланок роботи колонії: економіка – демократія – виховання – людина – економіка. В.С. Жученко, Л.В. Жученко розглядають єдність педагогічних та економічних принципів у трудовій діяльності колективу колоністів. У дослідженнях із сучасних проблем економічного навчання та виховання школярів обов'язково розглядаються економічні та підприємницькі аспекти діяльності А.С. Макаренка (Г.В. Василенко, О.М. Камишанченко, Л.В. Новикова, С.С. Огірок, О.М. Собчук, К.М. Старченко, Л.І. Чеботарьова).

У дослідженнях історико-педагогічного характеру щодо вивчення спадщини А.С. Макаренка знайшли певне відображення такі питання: висвітлення проблеми виховання свідомої дисципліни у вихованців (Л.С. Виничук); визначення форм, методів виховання безпритульних дітей (В.Є. Виноградова-Бондаренко); розкриття основних дидактичних принципів, напрямів організації навчання (Н.Н. Окса); визначення специфіки виховного потенціалу основних економічних категорій у педагогічно-економічній концепції А.С. Макаренка (О. Мельникова).

Однак недостатня кількість публікацій щодо висвітлення саме особливостей формування пізнавального інтересу вихованців до економічних знань у педагогічній спадщині А.С. Макаренка вимагає цілеспрямованого розгляду цього

питання. Тому *мета статті* – висвітити внесок А.С. Макаренка у розробку проблеми формування пізнавального інтересу у вихованців до економічних знань.

Відмітною рисою досліджуваного періоду були кардинальні перетворення, що відбувалися в економічній, соціальній, політичній і педагогічній сферах, вплинули й на створення А.С. Макаренком унікальної системи виховання в процесі господарської та виробничої діяльності. Зазначимо, що в працях А.С. Макаренка не використовувалися поняття “економічні знання”, “економічне виховання”, “пізнавальний інтерес”, але, залучаючи учнів до активної трудової та виробничої діяльності, педагог застосовував ці взаємозумовлені діяльності як механізм формування у вихованців пізнавального інтересу до таких економічних понять, як: госпрозрахунок, самооплатність, рентабельність, самофінансування, продуктивність праці, планування, основний та обіговий капітал, розподіл праці та кооперація, наукова організація праці, заробітна плата, кишенькові гроші. Ці поняття, з одного боку, відображали складові виробничої праці в умовах колективного господарства підлітків, а з іншого, – були спрямовані на підготовку вихованців до життя і праці в суспільстві, формування господарської позиції.

А.С. Макаренко основним засобом формування господарської позиції вважав виробничу діяльність. Він протягом своєї педагогічної діяльності пройшов із своїми вихованцями майже всі ланки – від забезпечення суто практичних потреб виховного процесу в невеликій групі перших колоністів до включення кожного члена колективу комунарів в економіку цілої держави. Так, педагог для організації життєдіяльності колективу спочатку організував виробництво ниток; не було грошей – відкрив оранжерею; для підвищення ефективності виробництва – впровадив мінімізацію витрат, коштів, ресурсів робочої сили та раціонально організував робочі місця вихованців, нормування їх праці; для “формування активних борців за економічну незалежність країни” – будував завод електроінструментів [2, с. 127]. Усе це поступово сприяло виробленню вмінь у вихованців планувати свої дії з обов’язковим прогнозом кінцевого результату, економічно використовувати час для підготовки й реалізації будь-якої справи, діловитості, об’єктивно аналізувати результати праці. Це відкривало величезні перспективи для розуміння економічних понять на практиці, розвивало пізнавальну активність і пізнавальний інтерес до економічних законів організації виробництва.

А.С. Макаренко відзначав виховну роль економічних розрахунків бюджету сім’ї, бюджетної наради родини щодо витрат грошей на різні потреби, суворого порядку використання грошей, заробітної плати, премії, оплати праці, розглядаючи їх як благодатне підґрунтя для ощадливого ставлення до матеріальних цінностей: одягу, взуття, предметів праці і побуту, усього майна і грошей. Він підкреслював, що “...оплата досконала не тому, що дає гроші учню, а тому, що він ... повинен мати деякий досвід особистого бюджету, вміти витратити гроші та бути хазяїном” [2, с. 332].

А.С. Макаренко чітко сформулював ідею формування інтересу до пізнання економічних основ організації виробництва: “коли все робиться у колективі, коли кожен зацікавлений у цьому, кожен знає, скільки сьогодні заробили, за скільки купили, за скільки продали, коли колектив починає жити як хазяїн, а потім як виробник, тому що у нього з’являється план, відділ технічного контролю, цеховий контролер” [2, с. 126].

А.С. Макаренко вживав для позначення різних зовнішніх стимулів вихованців таке поняття, як “перспектива” (близька, середня, далека, індивідуальна, групова, колективна, класова) [2]. Педагог вважав, що одним із ефективних засобів досягнення перспектив була праця самих вихованців, а привабливу перспективу, яка б забезпечувалася економічно ефективною працею, повинні були підказати вихователі. Організацію близької перспективи, на думку А.С. Макаренка, необхідно будувати, спираючись на динамічні сторони характеру дітей (активність, самолюбство, прагнення виділитися з натовпу) “... і спрямовувати інтереси вихованців у бік більш цінних задоволень” [2, с. 354]. Це створювало атмосферу інтересу до кінцевого результату їх праці, сприяло спонуканню учнів до навчання раціональної організації часу, використання винаходів, оптимального застосування засобів виробництва, що приводило до економічної ефективності праці. Останній А.С. Макаренко надавав дуже великого значення, бо саме така праця забезпечує матеріальний добробут і, як результат, підвищення інтересу до неї.

Отже, педагог-новатор на практиці вирішував питання формування пізнавального інтересу до економічних знань завдяки організації ефективного виробництва.

А.С. Макаренко не тільки сам враховував економічні закони й фактори у своїй діяльності, а й вважав за необхідне, щоб певний обсяг економічних знань мали й вихованці. Він створював умови для послідовного формування пізнавального інтересу до економіки не тільки завдяки включенню учнів в активну самостійну виробничу діяльність, а й залучення їх до розподілу коштів. Так, А.С. Макаренко цілеспрямовано та послідовно ввів самофінансування, що включало самостійне використання комунарами коштів, які залишаються в них. Комунари всі зароблені гроші залишали в касі як заощадження на майбутнє життя, а “...10% із заробітної плати відраховували у фонд ради командирів. Цим фондом розпоряджалася рада комунарів...” на витрати колективних потреб, допомогу випускникам [2, с. 99]. Отже, дотримуючись у вихованні принципу наявності господарсько-оперативної самостійності колективу, А.С. Макаренко створював умови для укріплення пізнавального інтересу до таких економічних понять, як заощадження, розрахунок бюджету, витрати.

Аналіз спадщини А.С. Макаренка щодо організації життєдіяльності та виробничої праці вихованців дає можливість визначити значні резерви формування інтересу й підготовки вихованців до економічних знань: конкретизація змісту економічних понять від початкових уявлень, до усвідомлення ролі економічних факторів у виробництві; взаємозв'язок пізнавальної, виробничої та суспільно корисної діяльності; прагнення до раціоналізації, підвищення продуктивності праці і якості роботи; сполучення планового керівництва з ініціативою і творчістю вихованців, взаємодія особистої і колективної зацікавленості в досягненні кінцевого результату.

Висновки. Таким чином, аналіз спадщини А. С. Макаренка, сучасних історико-педагогічних досліджень дав змогу встановити його внесок у розробку формування пізнавального інтересу вихованців до економічних знань. Авторська економіко-виховна система педагога формувалася під значним впливом соціально-економічних і політичних перетворень у країні, розробки нових концепцій виховання молоді, власного педагогічного досвіду. Це знайшло відображення в організації педагогом господарської та підприємницької діяльності колоністів з

урахуванням економічних факторів розвитку виробництва того часу. Формування пізнавального інтересу до економічних знань здійснювалося за рахунок: активності особистості у виробничій діяльності; формування господарської позиції; навчання раціональній організації бюджету часу; свідомого підходу до своєї праці; розуміння мотивів і перспектив праці.

Проведене дослідження не вичерпує вивчення багатогранної економіко-педагогічної спадщини А.С. Макаренка. Подальшого аналізу потребують питання розвитку “педагогіки індивідуальної дії”.

Список використаної літератури

1. Макаренко А.С. Книга для родителей / А.С. Макаренко. – М. : Педагогика, 1983. – 160 с.
2. Макаренко А.С. О воспитании / А.С. Макаренко ; [сост. и авт. вступит. статьи В.С. Хелеменджик]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 415 с.
3. Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Г.И. Щукина. – М. : Педагогика, 1988. – 208 с.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013.

Леонтьева И.М. Формирование познавательного интереса у воспитанников к экономическим знаниям в педагогическом наследии А.С. Макаренко

В статье представлены основные идеи А.С. Макаренко на формирование познавательного интереса у воспитанников к экономическим знаниям: активность личности в производственной деятельности, выработка позиции хозяйственника, сознательного подхода к труду; обучение рациональной организации бюджета, времени; осознание мотивов и перспектив труда.

Ключевые слова: педагогическое наследие А.С. Макаренко, познавательный интерес, экономические знания, мотивы, побуждение, перспективы.

Leont'yeva I.M. Formation of informative interest of the pupils to economic knowledge in pedagogical heritage A.S. Makarenko

Makarenko's basic views of the formation of students' cognitive interest for economic knowledge: the activity of a personality in manufacturing sphere; the formation of economic position and deliberate approach to one's job; studying of efficient time budget organization; understanding of labour motives and perspectives are represented in the article.

Key words: A.S. Makarenko's pedagogical legacy, cognitive interest, economic knowledge, motive, compulsion, perspectives.